

СТЕПЕННІ АНТИФОНИ РОСІЙСЬКОЇ РЕДАКЦІЇ В ПУБЛІКАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ ДОСЛІДНИЦІ В УКРАЇНІ*

Черговий, п'ятий випуск *Антології української церковної монодії* готувався до друку в Німеччині¹. В основу видання лягли виконані Інґе Кройц (Мюнхен) транскрипції степенних антифонів із російських крюково-невменних рукописів XVI–XVII ст. Це, між іншим, спонукало видавців до уточнення загальної назви серії, і наступний її випуск вийшов у світ уже як *Антологія візантійсько-слов'янської сакральної монодії*². Зазначимо, що за рік до виходу німецького видання в Україні в цій же серії було опубліковано осмогласний цикл степенних антифонів з українського рукопису 1674 року³. Тож видання Інґе Кройц дозволяє провести порівняльний аналіз мелодики степенних у транскрипціях російського варіанту та відповідному українському, що важливо для визначення ступеня спорідненості монодійних жанрів слов'янських народів.

Жанр антифонів одним із перших утвердився в християнському богослужінні й швидко набув великої популярності, особливо в Західній Церкві, зумовивши появу окремого збірника — *Антифонарія*. Григоріянські антифонарії містили близько ста текстів, створених християнськими поетами у віршових формах; окремі з них поширилися у Візантії. Відомі також випадки перекладу грецьких текстів зі збереженням візантійських мелодій⁴.

У богослужінні східного обряду в кожному гласі є три степенних антифони, за винятком 8 гласу, де їх є чотири. Тексти степенних антифонів написано

* *Степенні антифони у крюково-невменних рукописах XVI–XVII століть* / упоряд. Інґе Кройц, ред. Кр. Ганнік, Ю. Ясіновський / Інститут Літургійних Наук Українського Католицького Університету, Lehrstuhl für Slavische Philologie der Bayerischen Julius-Maximilian-Universität zu Würzburg [=Антологія української церковної монодії, 5]. Львів 2006. 160 с.

¹ До перших випусків *Антології* увійшли піснеспіви з українських ірмологіонів: догматики, степенні антифони, сідальні, Різдвяний канон і канон на В'їхання Господне в Єрусалим.

² *Сідальні вісьмох гласів з Перемишльського ірмологіону 50-60-х років XVII століття* / упоряд. Н. Сиротинська, ред. Кр. Ганнік, Ю. Ясіновський / Інститут Літургійних Наук Українського Католицького Університету, Lehrstuhl für Slavische Philologie der Bayerischen Julius-Maximilian-Universität zu Würzburg [=Антологія візантійсько-слов'янської сакральної монодії, 6]. Львів 2007. 24 с.

³ *Степенні антифони вісьмох гласів з рукопису 1674 року* / підгот. до друку, передм. Наталія Сиротинська, ред. Кр. Ганнік, Ю. Ясіновський / Інститут Літургійних Наук Українського Католицького Університету, Lehrstuhl für Slavische Philologie der Bayerischen Julius-Maximilian-Universität zu Würzburg [=Антологія української церковної монодії, 4]. Львів 2005. 36 с.

⁴ М. Скабалланович. *Толковий Типикон*, вип. 1. Київ 1910, с. 240.

св. Теодором Студитом на основі п'ятнадцяти псалмів, 119–133, які в Псалтирі входять до 18 катизми, позначеної як псалми *степеней*. Основний зміст степенних антифонів — молитва про виправлення та очищення душі, яке досягається благодаттю Духа Святого, тому саме прославлення Святого Духа є окремою темою третьої строфи кожного антифона.

Метою видання Інґе Кройц є, насамперед, публікація оригінальних невменних текстів за двома рукописами з виокремленням поспівкового фонду, аналізом піснеспівів та їх транскрипцією. Відповідно, праця складається зі семи розділів, у яких послідовно розкриваються поставлені завдання:

I. Публікація тексту за рукописами Cod. slav. 31 (Мюнхен) та Cod. slav. 123 (Відень).

II. Степенні антифони воскресної утрени як основні тексти в азбуці невменного письма (огляд мелодичних формул, вибраних зі степенних антифонів для азбуки за давньоруським невменним рукописом Cod. slav. 21).

III. Відповідні гласи в нотаціях типу А, В, С: Октоїх із Білої Криниці у публікації Сави (А); Cod. slav. 21 у публікації Гарднера та Кошмідера (В); рукописи Cod. slav. 31 (С) і Cod. slav. 123 (С).

IV. Підсумкова таблиця.

V. Транскрипція невменних текстів.

VI. Структурний аналіз транскрибованих антифонів.

VII. Ілюстрації.

Докладно порівнявши два російські невменні рукописи, дослідниця виявила, що, незважаючи на певну часову дистанцію, вони належать до однієї редакції текстів; це ж стосується і невм, які в більшості випадків збігаються. Тому, спираючись на аналіз та порівняння мелодичних формул, Інґе Кройц погоджується з гіпотезою Івана Гарднера, що мелодичні формули зберігалися незмінними протягом століть.

Видання Інґе Кройц дає можливість порівняти транскрибовані нею невменні тексти з відповідними зразками української сакральної монодії. Зіставивши мелодику російських степенних із відповідним жанром української сакральної монодії, бачимо їх суттєву мелодичну подібність. Цей матеріал свідчить про тяглість монодійної традиції, мелодичний фонд якої зберігся на різних слов'янських територіях упродовж тривалого історичного періоду.

Наталія Сиротинська (Львів)

ФУНДАМЕНТАЛЬНА ПУБЛІКАЦІЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВ'ЯНСЬКОГО ІРМОЛОГІОНА РАННЬОМОДЕРНОЇ ДОБИ

Christian Hannick. *Das altslavische Hirmologion: Edition und Kommentar* [=Monumenta Linguae Slavicae, 50]. Freiburg i. Br.: Weiher Verlag 2006. xxiii+877 с.

Публікація Крістіяна Ганніка є новим критичним виданням слов'янського Ірмологіона¹ часів розквіту хомонії, яке включає також музичний невменний текст, паралельний грецький з різночитаннями за різними рукописами. Головне завдання цієї публікації полягає в передачі структурної організації тексту, словесного та музичного. Зміст книги складає:

Vorwort = Вступ, с. vii–x.

Abkürzungsverzeichnis = Бібліографія у формі скорочень та повні назви використаної літератури, с. xi–xxiii.

I. Edition = Публікація текстів, с. 1–497.

– А. *Einleitung* = Вступні зауваги, с. 3–4.

– В. *Slavischer und griechischer Text* = Публікація слов'янського тексту (включено з невмами) та паралельного грецького (без нотних знаків) за гласами 1–8, с. 5–249.

– С. *Apparatus criticus ad textum slavicum* = Критичний апарат слов'янського тексту, с. 250–297.

– D. *Apparatus neumatum* = Критичний апарат невменного тексту, с. 298–308.

– E. *Die herangezogenen slavischen Hirmologion-Handschriften* = Археографічний огляд опрацьованих списків слов'янського Ірмологіона, с. 309–336.

¹ Подібні критичні видання найдавнішого слов'яноноруського Ірмологіона здійснили Ервін Кошмідер (E. von Koschmieder. *Die ältesten Novgoroder Hirmologien-Fragmente. Erste Lieferung. Zweite, Dritte* [=Abhandlungen der Bayerischen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse, Neue Folge, Heft 35, 37, 45]. München 1952, 1955, 1958. 317, 106, 169 с.) та Роман Якобсон (*Fragmenta Chilandarica paleoslavica. В. Hirmologium. Codex monasterii Chilandarici 308: Phototypice depictus / praefatus Roman Jakobson* [=ММВ, 5]. Copenhagen 1957. 14 с., 72 арк.), а Мілош Велімирович опрацював їх ґрунтовні музикознавчі дослідження (M. Velimirović. *Byzantine Elements in Early Slavonic Chant: The Hirmologion* [=ММВ, Subsidia, т. 4: Volume of Appendices]. Copenhagen 1960), а також опублікував покажчики до Григоровичевого ірмологіона (M. Velimirović. *Grigorovič Hirmologion: Index and Concordances // Fundamental Problems of Early Slavic Music and Poetry* / ред. Christian Hannick [=ММВ, Subsidia: Studies fragmenta Chilandarica paleoslavica, II]. Copenhagen 1978, с. 171–195).